

Field : Fine Arts

Type : Review Article

Received: 09.06.2016 - *Accepted*: 24.11.2016

Soyut Dışavurumculuk Akımı Kapsamında Renk Alanı Resimleriyle Mark Rothko*

Pelin AVŞAR KARABAŞ¹, Günay YILDIZ²

¹Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütahya, TÜRKİYE

²Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütahya, TÜRKİYE

E-Posta: pelin.avsar@dpu.edu.tr

Öz

Duyguların ve hayal gücünün üretkenlikle buluşmasının dışavurumu olarak da tanımlanabilen sanat; yüzyıllar boyunca insan ile doğa gerçekliği arasındaki ilişkisini sürdürmüş ve insanlık tarihinin her döneminde toplumsal yaşamın en önemli parçalarından birisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın etkileriyle toplumsal gelişim ve değişimlerin bireyler üzerindeki etkilerinin oldukça fazla gözlemlendiği bu süreçte, insanların duygusal olarak bir yozlaşmaya sürüklendiği düşünülmektedir. Sosyal ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan değişikliklere bağlı olarak kişilerde gelişen duygusal ve ruhsal birikimler, 20.yy. sanat anlayışlarının ortaya çıkışındaki kavramsal süreçlerin gelişiminde de önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir. Bireylerde ister istemez meydana gelen ruhsal birikimlerin sonucu olarak görülen Soyut Dışavurumculuk; soyut sanatın bir türü olarak 1940'lı yılların ortalarında New York'ta belirmiş ve sanatçılar tarafından doğa temsiline yer verilmeksizin, duyguların sadece renk ve şekillerle ifade edildiği bir tür olarak benimsenmiştir. Soyut dışavurumculuğun kollarından birisi olan ve “Renk Alanı Resmi” ya da “Geç Resimsel Soyutlama” olarak da bilinen anlayışın en önemli temsilcilerinden birisi ise Mark Rothko'dur. Sanatçının yaklaşık olarak 1947 yılından sonra ürettiği eserlerinde; renk en önemli ifade aracı olarak kullanılmış ve acı, haz, keder, ölüm, kötü kader gibi duygular somutlaştırılmıştır. Hissettiği öfke ve dini düşüncelerin yanı sıra yalnızca insani duyguları resimlemek istediği bilinen sanatçı; ölçü bakımından oldukça büyük tuvaler üzerine çalışmış, özellikle tek renkli bir zemin üzerine canlı renklerle iki veya üç adet dairesel köşeli dikdörtgen kuşaklarla boyadığı resimleri ile dünya çapında tanınarak özgün bir üslubun yaratıcısı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mark Rothko, soyut dışavurumculuk, renk alanı resmi, geç resimsel soyutlama

* Bu makale, 13-15 Nisan 2016 tarihlerinde Kazakistan'da düzenlenen 5. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Mark Rothko Color Field Paintings in the Scope of Abstract Expressionism Movement

Abstract

Art, as an expression of blending productivity with the emotions and imagination, has maintained the relationship between the human and the reality of nature and in every period of human history has been one of the most important parts of social life for centuries. With the effects of the II. World War, the influence of social development and changes were considerably high on individuals, as observed in this process, it is believed that people were drifting towards emotional corruption. Depending on the social changes, the emotional and spiritual experiences of individuals stand out as an important factor in the development of the conceptual process of the emergence of the 20. century sense of art. The Abstract Expressionism, the result of the spiritual experiences that occur inevitably in individuals, developed in New York in the mid-1940's as a type of Abstract Art and adopted by the artists as the emotions just expressed with colors and shapes without including natural representation. Mark Rothko can be identified as one of the representatives of "Color Field Painting" -also known as "Post-Painterly Abstraction"- referred to a particular type of Abstract Expressionism. In the artworks of the artist composed after approximately 1947, color has been used as the most important tool of expression and the feelings as pain, joy, grief, death, doom has embodied. Together with the anger he felt and his religious thoughts, the artist only wanted to draw emotions. He worked on fairly large canvases and he has been recognized around the world as the creator of a unique style especially with the artworks of rectangular zones with circular corners painted with vibrant colors on a monochrome background.

Keywords: Mark Rothko, abstract expressionism, color field painting, post-painterly abstraction

Giriş

II. Dünya Savaşı ile birlikte Avrupa'dan ayrılarak Amerika'ya göç eden sanatçıların içinde buldukları savaş ortamı, toplumun birçok kesimini etkileyen bir takım psikolojik sorunlara sebep olmuştur. Yaşanan ruhsal sorunların yol açtığı psikolojik problemlerin doğal bir sonucu olarak hissedilen değişimler, her türlü çevreyi etkilediği gibi sanatsal oluşumları da etkilemiş ve sanatçıların farklı bakış açıları yaratmalarında belirgin bir itici güç rolü oynamıştır. Dolayısıyla 20.yy'ın en önemli modern sanat akımlarından biri olarak tarihe geçen Soyut Dışavurumculuk; toplumsal ve siyasal ortamın yoğun olarak yaşandığı bu dönemde ortaya çıkan bir sanat akımı olarak gündeme gelmiş ve New York'ta Soyut Dışavurumculuk akımı kapsamında eserler üreten sanatçılar tarafından uyumlu bir anlatım dilinden çok, kendilerine özgü ifadelerin ortaya koyulmasını önemseyen bir anlayışla sürdürülmüştür. "New York Okulu Sanatçıları" olarak da bilinen bu sanatçılar ABD'den çıkan ilk avangard topluluk olarak da düşünülebilir.

Amerikan Soyut Ekspresyonist sanatçılarının yaptıkları farklı girişimlerde en çok dikkati çeken, onların artık Avrupa'nın modernist sanatının dışında olan yeni bir yolda yürümek istediklerini belirtmeleridir. Dolayısıyla bu hareket, Avrupa modernist sanat kültürü ve düşüncesini yalnız terk etme değil, onu hiç tanımama ve yok etme iradesini de göstermektedir (Turani,2011:709). Amerika'lı sanatçı Ad Reinhardt'ın deyimi ile Amerikan Soyut Dışavurumculuk, gündelik yaşamın gerçekliği ile resim sanatının kendi gerçekliği arasındaki sınırlarını birbirinden ayırır ve bunu kendine özgü ifade yolu ile bir zemin üzerinde ortaya koyar (Antmen,2010:146-147).

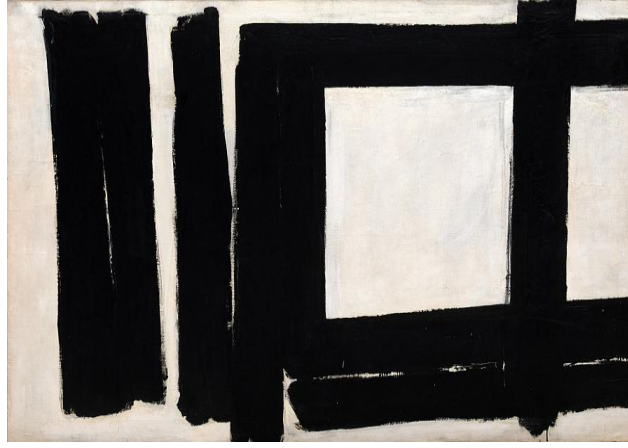
Sanatçıların gerçek nesnelere temsiline yer vermeden kendilerini sadece renk ve şekillerle ifade ettikleri Soyut Dışavurumculuk Akımı; iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilk sıradaki Aksiyon Resmi, Eylem Resmi ya da Hareket Resmi olarak bilinen anlayışın en önemli temsilcileri Jackson Pollock, Willem de Kooning, Franz Kline ve Robert Motherwell'dir. Jackson Pollock yere serdiği geniş tuvaler üzerine delikler açtığı teneke kutulardan boyaları damlatıp yüzeylere saçarak, Willem de Kooning eylemlerini fırça darbeleriyle gerçekleştirerek, Franz Kline beyaz bırakılmış zemin üzerine doğu kaligrafisini anımsatan kesik uçlu ya da oval siyah fırça vuruşlarını atarak ve Robert Motherwell ise çağdaş olayların yaşam, ölüm, zulüm gibi duyguları lekesele bir yaklaşımla tuvallerine aktararak oluşturulan resimleriyle dikkat çekmişlerdir.

Görsel 1. Jackson Pollock, Sonbahar Ritim – No. 30, 266.7 x 525.8 cm., 1950

Görsel 2. Willem de Kooning, Excavation, 1950

Görsel 3. Franz Kline, Boyama - No: 7, 1952

İkinci sırada yer alan anlayış ise Renk Alanı Resmi ya da Geç Resimsel Soyutlama olarak adlandırılmaktadır. Barnett Newman, Clyfford Still, Ad Reinhardt ve Mark Rothko bu grubun öncü sanatçıları arasındadır. Sade bir anlatımın hakim olduğu resimlerini duygu, mitoloji, inanç gibi etmenlerden arındırma isteği ile üreten sanatçılardan Clifford Still tuvallere yukarıdan aşağıya doğru titrek bir kayma hareketi ile düzenlediği kompozisyonları, Barnett Newman az sayıda dikey çizgilerin yüzeyleri birbirinden ayırdığı sınırlı renklerle ifade edilmiş anlatımları, Ad Reinhardt kaba kenarlı yatay fırça darbeleriyle modüler tuğla formlarını andıran yüzeyleri ve Mark Rothko ise tek renkli bir zemin üzerine canlı renklerle boyanmış iki veya üç adet dairesel köşeli dikdörtgenlerden oluşan büyük boyutlu resimleri ile tanınmışlardır.

Bu grupta değerlendirilebilecek sanatçıların ortak paydaları; kendilerinden önceki kuşak gibi sanatsal bilgilerinin Avrupa resminden değil, soyut dışavurumcuların plastik önerilerinden kaynaklandığı yönündeki görüşleridir. Hafif, ince boya kullanımı, dokulu yüzeylerden kaçınılması, boya tabakasının altından tuvalin görünmesi, saydam kompozisyon ve dolayısıyla biçim ve altlık arasındaki hiyerarşinin ortadan kalkışı, yalın ve özensizlik başlıca özellikler olarak saptanabilir (Türkdoğan,2004:27).

Görsel 4. Barnett Newman, Ulysses, 1952

Görsel 5. Clyfford Still, 1949

Görsel 6. Ad Reinhardt, Kırmızı, 274.4 x 102 cm, 1952

Görsel 7. Mark Rothko, No:10, 1950

Soyut Dışavurumculuk akımının bir kolu olan ve Geç Resimsel Soyutlama ya da Renk Alanı Resmi olarak bilinen türün başlıca temsilcisi Mark Rothko'dur. Yılmaz'a (2014:43) göre; Renk Alanı Resimleri özünde çok daha karmaşık, sorunsal ve doğrudan doğruya resmin filozofik arayışlarından doğmuştur. Yaşamın tüm belirsizliklerini, dinsel ve ahlaki sorunlarını barındırır. Rothko'nun resimlerindeki güç ve anlam zenginliği, tüm biçimsel kusursuzluklarıyla; yaşam bunalımına, dinsel sorulara ve ahlaki ikilemlere birer psikik çözüm olarak ele alınmalarıyla ilişkilendirilir. Rothko yaşamın belirsizliğini ve yaşam ile ilahi dünya arasındaki bağı, resimlerindeki boya katmanlarının birbiri içinde kaybolmasıyla ve birbiri ile oluşturdukları geçişken yapı ile tasvir etmiştir.

Erken dönem çalışmalarına bakıldığında; portreler, figürler, natürmortlar ve manzara resimleri ürettiği görülmektedir. Esas isminin Marcus Rothkowitz olduğu daha sonra ismini değiştirdiği bilinen Mark Rothko genel olarak Ekspresyonizm ve Sürrealizm akımlarından etkilenmekle birlikte; soyut ile Sürrealizm arasında bir oluşum başlatmış, Yahudi bir ailenin Rusya'da doğan bir ferdi olarak Rus-Yahudi mirasından, Yunan mitolojisinden, ilkel sanattan ve din, ahlak, modern kültür, felsefe, bilim gibi konular üzerine çalışmalar yapan Alman filolog, filozof, kültür eleştirmeni, şair ve besteci Nietzsche'den etkilenmiştir. Bir dönem öğrencisi olduğu Arshile Gorky ve Henri Matisse ise sanatçının erken dönemlerindeki üslup arayışları sırasında ortaya koyduğu resimlerinin temelinde esinlendiği ve haranlık duyduğu ressamlar arasındadır.

Görsel 8. Mark Rothko, Konuşan Kadınlar, 33 x 24.5 cm., 1929-1932

Görsel 9. Mark Rothko, İsimsiz, 32.8 x 48 cm., 1944

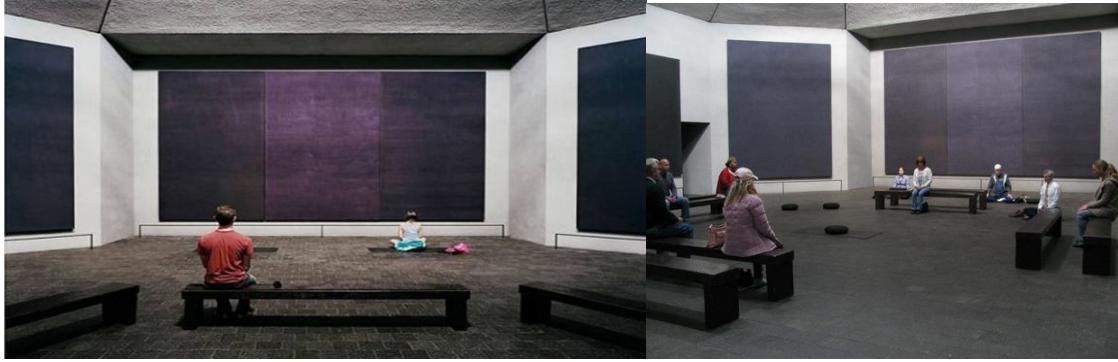
Olgunluk döneminde dini düşüncelerinin yanı sıra yalnızca insani duyguları resimlemek istediği bilinen sanatçı; yarattığı sessiz ve yalnız dünyasında ölçü bakımından oldukça büyük tuvaler üzerine çalışmış, özellikle tek renkli bir zemin üzerine canlı renklerle iki veya üç adet dairesel köşeli dikdörtgenlerle boyanmış şeffaf geçişlerin hakim olduğu resimleri ile dünya çapında tanınarak özgün bir üslubun yaratıcısı olmuştur.

Görsel 10. Mark Rothko, No.8, 228.3 x 167.3 cm., 1949

Mark Rothko, 1950'li yılların sonu ve 1960'lı yılların başına denk gelen tarihlerde koyu kırmızılar ve morlar, yaşamının sonuna doğru yaklaştığı 1960'lı yıllarda ise gri ve siyah ya da kahverenginin birleşimleri olan renkleri tercih etmiş, 1950'lerde yaptığı büyük resimlerinde parlak sarı ve turuncu renkleri kullanmış, Houston Şapel'de ise siyahlar ve kestane renklerinden yararlanarak yaratıcı ve göz alıcı resimler ortaya koymuştur (Bersani, Dutoit,2006:91). Bağımsız bir kurum olarak bilinen şapel, hem müze hem toplantı mekanı, hem de gösteri amaçlı programlar için kapılarını tüm insanlara açan ve dünyada sağlanması gereken barış, özgürlük ve sosyal adalet için her türlü inanca sahip insanları davet eden bir yerdir. Yapının mimari düzenlemelerinde de fikirleri değerlendirilen Rothko'ya ait 14 adet oldukça büyük boyutlarda yapılmış morumsu, siyah ve koyu renklerdeki anıtsal eserin yer aldığı mekan, dini inanca sahip tüm insanlar için bir tefekkür ortamı olarak görülmekte ve her yıl binlerce ziyaretçinin akınına uğramaktadır. Ölümünden yaklaşık 1 yıl sonra açılan şapeldeki resimler, bir bakıma sanatçının içinde sonsuzu ararken taşıdığı iç dünyasındaki huzursuzluğun da simgesi olarak görülmektedir.

Görsel 11. Houston Rothko Şapel'den Görüntüler

Yoğun renkli geniş alanlar üzerine sürülmüş renk alanlarıyla kaplanan resimler, sanatçının ifade gücünü yansıtan imzası niteliğindedir. Boyut olarak oldukça büyük ebatlarda tuvalerin seçilmiş olması eserlerin görkemini artırmakta ve izleyicinin açık olduğu kadar da kesin görüntülerdeki eserler karşısında daha fazla etkilenmesine sebep olmaktadır. Belli belirsiz şeffaf sınırlar içerisinde gömülen renkler; ölümlü doğulduğunun bilinmesi kadar, bu döngüyü değiştirmeye ilahi güçten başka hiçbir varlığın gücünün yetmediğinin de farkında olunması gibi bir taraftan özgür bir taraftan ise kısıtlı bir alanın merkezindeki derinliklerde yüzer gibidir. Resimlerdeki ışık renklerin kendi içerisinde süzülme, duygular ise izleyicinin göz temasıyla kurulan bir anlık ilişki ile boşalıp taşmayı beklemekte hissini vermektedir.

Görsel 12. Mark Rothko, İsimsiz, 173 x 205,1 cm., 1952

Görsel 13. Mark Rothko, No.61 - Pas ve Mavi, 115x92 cm., 1953, Los Angeles Çağdaş Sanat Müzesi, Kaliforniya, ABD

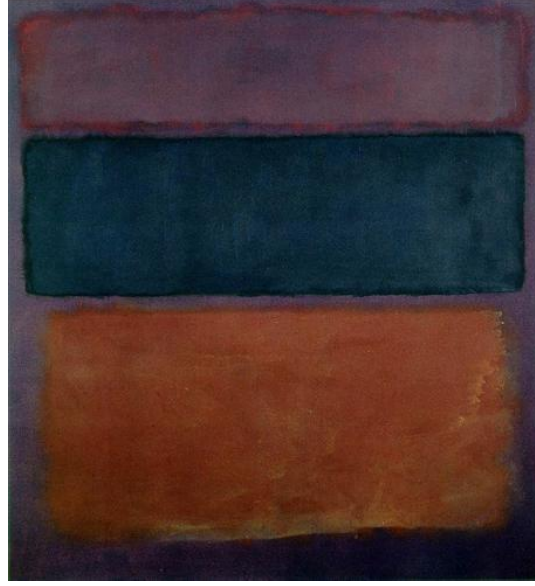

Resimleriyle trajedi, coşku, acı, ölüm, keder ve kötü kader gibi insana özgü temel duyguları ifade etmeyi amaçlayan sanatçı, renk tonları ile ruh hallerinin değişkenliğine ve gizemine dair yorumlamalar yapmıştır. Lirik olarak tanımlanan resimlerde kimi zaman kullanılan monokrom renk anlayışına karşın, kimi zaman kontrastlıklarla zıtlıklar yaratılmış fakat zıtlıklar daima kontrollü bir şekilde uygulanmıştır. Çerçevesiz olarak sergilenen eserlerdeki unsurlar, satıh etkisiyle boyanan az sayıdaki renk kuşaklarına indirgenmiş ve soyut olandan somuta yaklaştırılarak karmaşık düşüncelerin basit ifadesine dönüştürülmüştür.

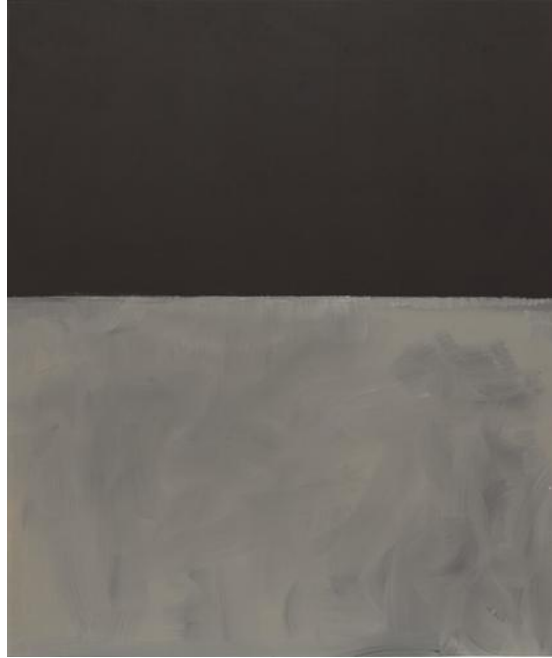
Görsel 14. Mark Rothko, Yeşil ve Kestane Rengi, 1953

Mark Rothko'nun izleyiciyi gizemli bir dünyaya yolculuğa sürükleyen resimleri; metafizik ve plastik anlayışın harmanlandığı, duyguların dramatik bir şekilde vurgulandığı ve sonsuzluğun modernize edildiği evrensel bir dile sahiptir. Sadelik ve sessizliğin var olduğu saf eserlerin özünde ise hümanizme dayanan dürtülerin yarattığı bilinç durumunun, otonom bir yapıyla sanatçının fırçasında dile gelerek somutlaşması söz konusudur.

Görsel 15. Mark Rothko, İsimsiz, 175.2 x 162.5 cm.,1963

Sanatçı eserlerini isimlendirirken kimi zaman kullandığı renklerle kimi zamanda numaralandırarak adlandırmayı tercih etmiştir. Çizgi ve form öğelerinden tamamen sıyrılmış resimleri bulanık renkli alanların yumuşakça kesiştiği, minimize edilmiş bir durağanlık içerisindedir. 1970 Yılındaki intiharına yakın bir zamanda tamamladığı “Gri ve Siyah” isimli eseri (Görsel 13.) büyük bir karamsarlık ve hüznü yüklü olmakla birlikte diğer tüm resimleri gibi sancılı bir dramı yansıtmaktadır.

Görsel 16. Mark Rothko, Gri ve Siyah, 198,1 x 168,2 cm., 1969-1970

Sonuç

20.yy'ın en önemli modern sanat akımlarından biri olarak tarihe geçen Soyut Dışavurumculuk; toplumsal ve siyasal ortamın etkilerinin yoğun olarak yaşandığı II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan avangard bir sanat akımı olarak gündeme gelmiş ve New York'ta bulunan sanatçılar tarafından uyumlu bir anlatım dilinden çok, kendilerine özgü ifadelerin ortaya koyulmasını önemseyen bir anlayışla sürdürülmüştür.

“New York Okulu” olarak da bilinen bu sanatçılar gerçek nesnelere temsiline yer vermeden, kendilerini sadece renk ve şekillerle ifade ettikleri Soyut Dışavurumculuk Akımı kapsamında iki şekilde sınıflandırılmaktadırlar. Bunlardan ilk sıradaki Aksiyon Resmi, Eylem Resmi ya da Hareket Resmi olarak bilinen anlayışın en önemli temsilcileri Jackson Pollock, Willem de Kooning, Franz Kline ve Robert Motherwell'dir. Jackson Pollock yere serdiği geniş tuvaler üzerine delikler açtığı teneke kutulardan boyaları damlatıp yüzeylere saçarak, Willem de Kooning eylemlerini fırça darbeleriyle gerçekleştirerek, Franz Kline beyaz bırakılmış zemin üzerine doğu kaligrafisini anımsatan kesik uçlu ya da oval siyah fırça vuruşlarını atarak ve Robert Motherwell ise çağdaş olayların yaşam, ölüm, zulüm gibi duyguları lekesele bir yaklaşımla tuvalerine aktararak oluşturulan resimleriyle dikkat çekmişlerdir.

İkinci sırada yer alan anlayış ise Renk Alanı Resmi ya da Geç Resimsel Soyutlama olarak adlandırılmaktadır. Barnett Newman, Clyfford Still, Ad Reinhardt ve Mark Rothko bu grubun öncü sanatçıları arasındadır. Sade bir anlatımın hakim olduğu resimlerini duygu, mitoloji, inanç gibi etmenlerden arındırma isteği ile üreten sanatçılardan Clifford Still tuvalere yukarıdan aşağıya doğru titrek bir kayma hareketi ile düzenlediği kompozisyonları, Barnett Newman az sayıda dikey çizgilerin yüzeyleri birbirinden ayırdığı sınırlı renklerle ifade edilmiş anlatımları, Ad Reinhardt kaba kenarlı yatay fırça darbeleriyle modüler tuğla formlarını andıran yüzeyleri ve Mark Rothko ise tek renkli bir zemin üzerine canlı renklerle boyanmış iki veya üç adet dairesel köşeli dikdörtgenlerden oluşan büyük boyutlu resimleri ile tanınmışlardır.

Geç Resimsel Soyutlama örnekleri plastik bakımdan; hafif, ince boya kullanımı, dokulu yüzeylerden kaçınıp, boya tabakasının altından tuvalin görünmesi gibi saydam kompozisyon anlayışıyla üretilmiştir. Bu türün en önemli temsilcilerinden birisi olan Mark Rothko, dini düşüncelerinin yanı sıra yalnızca insani duyguları resimlemek istemiş, oldukça büyük tuvaler üzerine çalışmış ve renk tonları ile ruh hallerinin değişkenliğine dair lirik olarak da tanımlanan dramatik yorumlamalar yaparak, resimleri ile dünya çapında tanınan özgün bir üslubun çarpıcı örnekleriyle ölümsüzleşmiştir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2010). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, 3.Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bersani, L., Dutoit U. (2006). Fakir Sanat, Ankara:Dost Kitap Evi Yayınları.
- Turani, A. (2011). Dünya Sanat Tarihi, Genişletilmiş On Beşinci Basım, İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Türkdoğan, T. (2004). Çağdaş Sanat, Birinci Baskı, Ankara: Piramit Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2014). Belirsizlik Kavramı ile Soyut Sanat İlişkisi Üzerine Görsel Çözümler, Hacettepe Üniversitesi, Sanatta Yeterlilik Tezi, Ankara.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1. <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/57.92/>

Görsel 2. <http://www.artic.edu/aic/collections/artwork/76244>

Görsel 3. http://www.theartstory.org/artist-kline-franz-artworks.htm#pnt_1

Görsel 4. <http://www.wikiart.org/en/barnett-newman#close>

Görsel 5. <http://www.wikiart.org/en/search/Clyfford%20Still>

Görsel 6. <http://www.moma.org/collection/works/78723?locale=en>

Görsel 7. <http://www.wikiart.org/en/mark-rothko/no-10>

Görsel 8. <http://www.nga.gov/content/ngaweb/Collection/art-object-page.69272.html>

Görsel 9. <http://www.nga.gov/content/ngaweb/Collection/art-object-page.67484.html>

Görsel10. http://media.nga.gov/public/supplemental/objects/6/7/5/0/5/67505-crop-0_90x90.jpg

Görsel 11. http://www.huffingtonpost.com/john-seed/art-meditation_b_1627635.html

Görsel 12. <http://www.wikiart.org/en/mark-rothko/no-8-1952>

Görsel 13. <http://www.wikiart.org/en/mark-rothko/no-61-rust-and-blue>

Görsel 14. <http://www.wikiart.org/en/mark-rothko#close>

Görsel 15. http://www.wikiart.org/en/mark-rothko/not_detected_242131

Görsel 16. <http://www.moma.org/collection/works/79611?locale=en>